

TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNDE POLİTİKA FARKLILIKLARI DERİNLEŞİRKEN...

Türk-Amerikan ilişkileri ani dönemeçlerle doludur ve iki ülke siyasetçileri gerçekçi politikalardan uzaklaşıp bu ilişkilerde tolerans sınırsızmış gibi davranınca her iki tarafta da hayal kırıklıkları yaşanır. 1950 yılında Kore Savaşı'nda iki ülke askerlerinin yan yana çarpışmasıyla yakınlaşan ilişkiler, ABD'nin desteğiyle Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının ardından bir balayı dönemi yaşamış, ancak 1964'te Kıbrıs konusunda alınan Johnson mektubu ile buruklaşmış, hatta devrin Başbakanı İsmet İnönü'ye "Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de bu dünya da yerini alır" dedirtmiştir. 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs hareketinden sonra başlayan ABD ambargosu ile müttefiklik uzun süre kağıt üzerinde kalmıştır. 1978'de kalkınan ambargoya ısınan ilişkiler, 1991 Körfez Savaşı'nda Kerkük-Yumurtalık boru hattının kapanması ve sonrasında Türkiye'nin ABD'nin Irak politikasını desteklemesi sonucu yeniden müttefiklik temeline oturmuştur. Ta ki 12 yıl sonraki İkinci Körfez Savaşı'na kadar...

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1195/Seda+Kirdar>

11 Eylül'ün ardından, Amerika, dönemin Dışışleri Bakanı Colin Powell'ın ağzından, Irak'ın kitle imha silahlarına (KİS) sahip olduğunu BM kürsüsünden uluslararası kamuoyuna duyurduktan sonra ABD'nin Irak'a saldıracağını ilan etmişti. Gerçi daha sonra Powell, Saddam Hüseyin rejiminin elinde KİS olmadığına yönelik istihbaratın neden kendisine verilmediği konusunda CIA ve Pentagon'dan açıklama istemişti ama bu başka bir çalışmaya konu olabilecek ayrı bir dramatik durumdur.

ABD askerlerine geçit ve üs vermek için 1 Mart 2003 tarihinde oylan tezkere Meclis'ten geçmeyince 1. Körfez Savaşı'yla yeniden tesis edilen güven ve müttefiklik hissi bir anda yok oluvermiştir. O dönem Kuzey Irak'tan sorumlu General David Petraeus'un askerleri 4 Temmuz 2003'de bölgedeki Türk askerlerinin başına çuval geçirmişti. Aslında bu Türkiye'ye "askerlerime geçit vermeyerek artık Kuzey Irak'ta istediğin gibi hareket etme hakkını kaybettin" mesajıydı. Bu olay özelde Amerikan ordusuyla karşılıklı güvene dayalı geleneksel bir işbirliği içinde olan Türk ordusunu derinden yaralamış, Türk halkı nezdinde de ABD'yi seilmeyen ülkeler listesinin başlarına yerleştirmişti. Şahin Cumhuriyetçilerin ardından 2008 yılında Demokrat Parti senatörü Barack Obama'nın ABD Başkanı seçilmesinin ardından ise ilişkiler yeniden toparlanmaya başlamış, Türkiye'yi yeniden kazanma siyaseti çerçevesinde "stratejik ortaklık", "model ortaklığa" dönüşmüştür.

Ortaklık, stratejik veya model olsun, ortak politikalar temelinde gelişir. Ancak bugünlerde Türkiye ve ABD'nin Ortadoğu'daki politikalarına bakıldığında değil ortaklık, paralellik bile göstermeyen ve krizlere yol açabilecek yaklaşımlar görmekteyiz.

Bugünlerde Türkiye-ABD ilişkilerinde belirleyici konulardan ilki, ABD Senatosu tarafından İran'a karşı yasalaşması muhtemel yeni yaptırım kararıdır. İran'a daha önceki yaptırımları inceleyen ABD, yapılan düzenlemelerin İran'a hesaplanandan çok daha fazla soluk aldığını gördü.

İran'ın yaptırımlardan kurtulmak için geliştirdiği "doğalgaz karşılığı altın" uygulamasını sonlandırmak için İran'a değerli taş satışını yasaklayan maddeleri de içeren yeni yaptırım paketi, yıllık savunma yasa tasarısına eklenmesi için Senato'ya sunuldu. 30 Kasım günü 94-0 oyla Senato'dan geçen öneri, yıllık savunma paketinin bir parçası oldu.

Bundan sonraki süreç, Senato'da ve Temsilciler Meclisi'nde yıllık savunma tasarısının onaylanması olacaktır. Ondan sonra da imzalanıp yasalaşması için Başkan Obama'nın onayına sunulacaktır.

Türkiye, doğalgazı İran, Azerbaycan ve Rusya'dan boru hattı ile Cezayir ve Nijerya'dan ise sıvılaştırılmış (LNG) şeklinde alıyor. Doğalgaz gereksiniminin yüzde 16- 20'sine yakın kısmını İran'dan karşılayan Türkiye, ödemeyi, Türk lirası olarak yapıyor. İran, gaz karşılığı elde ettiği Türk lirasını uluslararası bankacılık sistemine sokmadığı için Türkiye'den külçe altın satın alıyor ve bunu çeşitli yollarla ülkeden çıkarıyor. İran'a doğalgaz karşılığında Türkiye üzerinden son 6 ayda 8 milyar dolarlık altın satıldı. Türkiye'nin 2011 yılına kıyasla altın ihracatı 10 kat artarak 12 milyar dolara ulaştı.

Senato'da yıllık savunma tasarısına eklenen yaptırım paketinin esas amacının Türkiye ile İran arasındaki altın ticaretini engellemek olduğunu söylemek doğru olacaktır. Türkiye ise altın ihracatının tamamının sadece İran'a yapılmadığını, yasalaşması halinde bu yaptırım paketini dikkate almayacağını ve komşusu İran'dan altın karşılığında doğal gaz almaya devam edeceğini en üst düzeyde ilan etti. İran'a karşı yaptırımları genişletmekte kararlı olan ABD ile Türkiye arasındaki "altın" gerginliğinin seyrini ileriki günlerde yasalaşmaya gidecek tasarı belirleyecektir.

Bununla beraber ilişkilerde gerginliğe yol açabilecek başka bir konu da İsrail ve Filistin. 2008 sonu 2009 başında İsrail'in Gazze'ye saldırması karşısında Başbakan Erdoğan, Davos'ta İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'le tartışmaya girerek 1990'lardan bu yana gelişen Türkiye-İsrail ilişkilerini bir kenara itmişti. ABD bölgedeki en yakın müttefiki İsrail ile yakınlık sıralamasında ikinci gelen Türkiye'nin arasının açılmasından endişe duyarken Mayıs 2010'daki Mavi Marmara olayı ile Türk-İsrail ilişkileri tamamen koptu. Filistin cephesinde ise en son yaşanan gelişmeler, İsrail'in Gazze'ye son saldırısı ve

“BM’ye üye olmayan gözlemci devlet statüsü” ne ilişkin karar tasarısının BM Genel Kurulu’na gelip ezici bir çoğunlukla geçmesi. ABD, bu tasarının kabul edilmesinin Filistin meselesi için yapıcı bir yaklaşım olmadığına herkesi ikna etmeye çalışırken, oylama sonrasında Mahmud Abbas’ı BM’de ilk kutlayan, Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu oldu.

Dikkate alınması gereken başka bir konu ise Irak. Türkiye’nin Kuzey Irak’ta Barzani’yle yakınlığı, Kuzey Irak Kürt yönetimiyle Türk şirketlerinin merkezi Irak hükümetini es geçerek yaptıkları petrol ve doğal gaz anlaşmalarından sonra Erbil’deki yönetimin Bağdat’ın onayını almadan bölgede üretilen enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden dünya piyasasına sevk etmek istemesi Bağdat hükümetiyle Ankara’nın arasında son derece tehlikeli rüzgarlar estiriyor. Maliki tarafından hakkında tutuklama kararı çıkartılan ve ölüm cezası verilen eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarkan Haşimi’yi ülkesinde barındıran Türkiye’nin Kuzey Irak ile ekonomik ve ticari alandaki işbirliğini enerji sektörü üzerinden de genişletmesi Maliki yönetimini son derece kızdırdı. Irak Hükümet Sözcüsü Türkiye’nin bu tür girişimlerinin iki ülke arasındaki ticari ilişkilere zarar verebileceği uyarısında bulundu. Erbil’e gidecek olan Enerji Bakanı Taner Yıldız’ın uçağının Bağdat’tan gelen ikaz üzerine Kayseri’ye inmesi yaşanan son gerginlik olmayacak gibi gözüküyor.

ABD’nin ise daha da gerginleşen olası bir Ankara-Bağdat senaryosunda nasıl davranacağını kestirmek zor olsa bile, Bağdat’ı karşısına alan bir tutum içine girmeyeceğini söyleyebiliriz. ABD şirketlerinin Kuzey Irak’la yaptıkları petrol anlaşmalarının farkında olan Obama yönetimi, Aralık 2011’de Beyaz Saray’da ağırladığı Maliki liderliğindeki Iraklı Şiileri dışlayıp onların İran’a daha bağımlı olmalarını istemeyecektir.

Türkiye - ABD ilişkileri bağlamında İran, Filistin, Irak cephesinde bunlar yaşanırken, resmin önemli diğer bir parçasını da Suriye oluşturuyor. Arap Baharı’nın ortaya çıkışıyla yeni kurulan düzenlere örnek olabilecek bir “Türkiye/AK Parti” modelini esas alan ABD’nin, tamamen kaosa sürüklenen Suriye’de bu politikasını uygulaması mümkün gözüküyor. Tunus ve Mısır’daki gibi uluslararası finans çevreleriyle uyum içinde olan, radikal unsurlardan uzak bir yönetimin Suriye’de yeni kurulacak düzenin başına geçmesini uman ABD’nin, Türkiye üzerinden yapılan silah transferinden rahatsız olduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Üstelik terörle mücadele alanında Ankara’yla bilgi paylaşan ABD, baş düşmanı olan El Kaide bağlantılarının, Türkiye üzerinden geçerek Suriye’de savaştığı iddialarıyla karşılaşılıyor.

Ortadoğu’nun gittikçe bulanıklaşan siyasi atmosferinde ABD-Türkiye ilişkilerinde gerçekçi odaklar belirlenmesi ve her iki tarafın da pozisyonlarını açık biçimde birbirlerine aktarması gerekmektedir. Aksi takdirde zaten tarihi, karşılıklı boş çıkan umutlar ve hayal kırıklıklarıyla dolu Türk-Amerikan ilişkileri bölgenin karmaşık yapısı içinde gereğinden fazla örselenme potansiyeli taşıyor. Bu da Türkiye’ye, ABD’ye ve ateşler içindeki bölgeye yeni sorunlar getiriyor.

Obama’nın ustalık döneminde özellikle Suriye konusunda Türkiye’yle nasıl bir işbirliği öngördüğü, Türkiye-Irak arasındaki gerginlikte ne kadar uzlaştırıcı bir rol oynayacağı ve İran konusunda Türkiye’yi ne kadar sıkıştıracağı, ilişkilerin önümüzdeki dönemdeki rotasını belirleyecektir. Türkiye’nin de ABD’den gerçekçi beklentiler içine girmesi ve alabileceklerini kendi çıkarlarıyla nasıl uyumlaştırabileceğini iyi hesaplaması gerekmektedir. Filistin meselesinde de Türkiye dahil tüm bölgenin nasıl bir tutum benimseyeceği de Obama’nın ikinci dönemindeki yaratıcılığına bağlı olacaktır.